

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально науковий гуманітарний інститут

Кафедра психології

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

 Карсканова С.В.

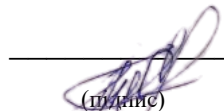
« 12 » 06 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

**на тему: СТАТЕВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВИБОРУ І ВАРІАТИВНОСТІ
СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ У МОЛОДІ**

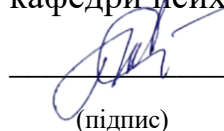
Виконав: студент групи 4551з

 ЛЯШКО П.Ю.
(підпис)

Керівник роботи:

канд. психол. наук, доцент

кафедри психології

 ЧУГУЄВА І.Є.
(підпис)

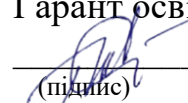
Миколаїв – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий гуманітарний інститут

Кафедра психології
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма «Психологія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми

(підпис) Чугуєва І.Є.
«_5_» __02____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студента Ляшка **Павла Юрійовича**

1. Тема роботи: **«Статева обумовленість вибору і варіативності стратегій поведінки в конфлікті у молоді»**

Керівник роботи канд. психол. наук, доцент Чугуєва Інна Євгенівна

Затверджені наказом ректора №148-уч від «3» лютого 2025 року

2. Термін подання роботи: 3.06.2025.

3. Вихідні дані по роботі: спеціальна наукова і методична література та інші матеріали з психології, передовий практичний досвід.

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів): Уявлення студентів про майбутню професію як чинник психологічної готовності до професійної діяльності. Емпіричне дослідження уявлення студентів про майбутню професію.

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентація доповіді по роботі у форматі Microsoft Power Point загальною кількістю 11 слайдів, з висвітленням таких питань як об'єкт предмет, мета і завдання роботи (2 слайди), використані методи емпіричного дослідження (1 слайд), теоретичні узагальнення з теми дослідження (2 слайди), результати емпіричного дослідження, їх демонстрація (рисунки, таблиці), аналіз та інтерпретація (5 слайдів), висновки (1 слайд).

6. Дата видачі завдання 5 лютого 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Формулювання теми роботи	01.01.2025	
2.	Опрацювання літератури з теми дослідження. Визначення мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження.	10.01.2025	Список використаної літератури має включати не менше 30 позицій (передусім сучасні актуальні із яких не менше 25% - за останні п'ять років).
3.	Написання вступу. Визначення методів і бази дослідження.	15.01.2025	Вступ (обсяг 3 – 4 сторінки)
4.	Написання Розділу 1. Подання на перевірку	15.02.2025	Розділ 1. (14-16 сторінок)
5.	Підготовка та проведення емпіричного дослідження.	31.01.2025 - 28.03.2025	
6.	Статистична обробка отриманих результатів	01.04.2025- 07.04.2025	
7.	Написання Розділу 2. Подання на перевірку	10.04.2025	Розділ 2 (20-26 сторінок)
8.	Оформлення тексту роботи. Подання керівнику на перевірку.	15.04.2025	Загальний обсяг основного тексту роботи 40 – 50 сторінок.
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	01.06.2025	
10.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	09.06.2025	
11.	Подання роботи для перевірки на академічну доброчесність	10.06.2025	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування	15.06.2025	
13.	Захист роботи	16.06.2025- 20.06.2025	

Студент

(підпис)

Ляшко П.Ю.

Керівник роботи

(підпис)

Чугуєва І.Є.

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі представлено теоретичні основи та емпіричне дослідження статевої обумовленості вибору і застосування стратегій поведінки у конфлікті у молоді. Проведено аналіз сучасних підходів до вивчення даної проблематики з використанням надійних психодіагностичних методик та методів математичної статистики для підтвердження достовірності отриманих результатів.

Ключові слова: конфлікт, стать, молодь, стратегії поведінки у конфлікті.

Ляшко П.Ю. Статева обумовленість вибору і варіативності стратегій поведінки в конфлікті у молоді: кваліфікаційна робота бакалавра зі спеціальності 053 «Психологія». Миколаїв : НУК ім. адм. Макарова, 2025. 44 сторінки.

ANNOTATION

The qualification work presents theoretical foundations and empirical research on the gender-based choice and application of conflict behavior strategies in young people. An analysis of modern approaches to studying this issue is carried out using reliable psychodiagnostic methods and methods of mathematical statistics to confirm the reliability of the results obtained.

Keywords: conflict, gender, youth, conflict behavior strategies.

Liashko, P. J. Статева обумовленість вибору і варіативності стратегій поведінки в конфлікті у молоді: bachelor's qualification work in specialty 053 "Psychology". Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding. 2025. 44 pages.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретико-концептуальні основи проблеми гендерних стратегій поведінки в конфлікті	8
1.1. Сутність та основні підходи до розуміння конфлікту.....	8
1.2. Стратегії поведінки особистості в конфлікті.....	10
1.3. Гендерні стратегії поведінки в конфлікті	13
Висновки за розділом 1.....	19
Розділ 2. Дослідження гендерних стратегій поведінки в конфлікті у студентської молоді	22
2.1. Організація і проведення дослідження	22
2.2. Загальна характеристика методик	23
2.2.1. Методика діагностики особистісних відносин за Т. Лірі.....	23
2.2.2. Методика дослідження поведінки в конфлікті К. Томаса: типи поведінки в конфлікті	31
2.2.3. Методика «Q-сортування» В. Стефансона.....	32
2.3. Результати дослідження та інтерпретація результатів	34
Висновки за розділом 2 (за необхідністю).....	44
Висновки.....	47
Список використаних джерел.....	Error! Bookmark not defined.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні соціальні трансформації та зростання рівня конфліктності в різних сферах життя актуалізують питання ефективного врегулювання конфліктів, зокрема з урахуванням гендерного чинника. Гендер як соціокультурне явище впливає на особливості взаємодії особистості в конфліктних ситуаціях, що робить необхідним його дослідження у цьому контексті.

Зміна суспільних уявлень про гендерні ролі та поступове подолання стереотипів зумовлюють потребу адаптації підходів до професійної підготовки спеціалістів у сфері психології. Важливим завданням є розробка сучасних методик, що враховують гендерні аспекти поведінки в конфліктах, що дозволить підвищити ефективність вирішення міжособистісних суперечностей.

Об'єктом дослідження є поведінкові особливості студентів у конфліктних ситуаціях.

Предметом дослідження виступає вплив статевої ролі на вибір стратегії поведінки в міжособистісних конфліктах.

Гіпотеза дослідження: вибір стратегії поведінки в конфліктних обставинах студентами значною мірою обумовлюється їхньою статевою роллю ідентичністю.

Мета дослідження – визначити особливості впливу гендерної ідентичності на вибір стратегій поведінки студентів у конфліктних ситуаціях.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання:

1. проаналізувати наукові джерела щодо гендерної детермінації поведінки у конфлікті;
2. визначити основні гендерні особливості студентської молоді;
3. провести емпіричне дослідження вибору стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях представниками різних статево-рольових груп;
4. інтерпретувати отримані результати;
5. розробити програму психологічної корекції конфліктної поведінки;

6. оцінити (dspace.nau.edu.ua) ефективність запропонованої корекційної програми.

Методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і закордонних психологів, які досліджували гендерні аспекти конфліктної поведінки (З. Фрейд, Е. Берн, К. Томас, Т. Лірі, Ю. Альошина, Г. Андрєєва тощо). У роботі використано **теоретичні та емпіричні методи**: аналіз наукової літератури, діагностичні методики (методика К. Томаса, методика Т. Лірі, Q-сортування В. Стефансона), а також статистичні методи обробки даних.

Наукова новизна дослідження полягає у розкритті (ir.nmu.org.ua) взаємозв'язку між гендерною ідентичністю та вибором стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях. Виявлено, що рівень маскулінності та фемінності впливає на схильність до використання певної стратегії під час конфлікту.

База дослідження: дослідження проводилося на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Практична цінність дослідження полягає у можливості застосування його результатів у роботі психологічних служб, а також у розробці рекомендацій щодо профілактики конфліктів у студентському середовищі.

Апробація роботи результати дослідження були представлені на конференції.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з 2 розділів. Основний зміст викладено на 51 сторінках. Робота містить 10 таблиць, ілюстрована 6 графіками та 1 рисунком. Список використаної літератури нараховує **88 джерел**. Додаткову інформацію розміщено в 4 додатках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНИХ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ

1.1. Сутність та основні підходи до розуміння конфлікту

Перш ніж аналізувати проблематику, важливо визначити ключові дефініції. Конфлікт – складне та багатогранне явище, що має безліч трактувань залежно від контексту та критеріїв.

Конфлікт можна визначити як розбіжність між сторонами, що прагнуть до власної думки, перешкоджаючи одна одній. Часто конфлікт асоціюється з агресією та ворожістю, тому його вважають небажаним явищем, що потребує негайного вирішення. Однак, конфлікт може бути як функціональним, сприяючи ефективності, так і дисфункціональним, знижуючи задоволеність та співпрацю. Ефективне управління конфліктом вимагає розуміння його причин, які часто виходять за рамки особистих зіткнень.

У реальному житті конфлікти виникають через різне сприйняття подій. Конфліктна ситуація – це накопичення розбіжностей, що створюють основу для протиборства. Вона переростає в конфлікт через зовнішній вплив або активні дії однієї зі сторін.

Конфлікт (від лат. *conflictus* – зіткнення) – це зіткнення протилежних тенденцій, що супроводжуються негативними емоціями.

Основні ознаки конфлікту включають:

1. Протилежність думок.
2. Протиборство сторін.
3. Відсутність комунікації.
4. Блокування функціонування системи.

Умови виникнення конфлікту – наявність протилежних мотивів і протиборства.

Конфлікт включає об'єкт і опонентів. Об'єкт конфлікту часто неподільний, а опонентами можуть бути особи або групи. Інцидент – це дії опонентів для заволодіння об'єктом.

Важливо розуміти, що конфлікт не завжди негативний. Він може сприяти розвитку колективу, виявленню різних поглядів та прийняттю ефективних рішень. Позитивні конфлікти сприяють підвищенню ефективності та визначенню компетентності.

Сучасні погляди на конфлікт визнають його позитивну роль у виявленні різноманітності поглядів і розв'язанню проблем.

У психології виділяють два етапи вивчення конфлікту:

1. Початок ХХ ст. – 1950-ті рр.
2. Кінець 50-х рр. ХХ ст. – наш час.

У першому етапі конфлікт розглядався як частина ширших концепцій, а в другому – як самостійний феномен.

Основні підходи до вивчення конфлікту включають:

1. Психоаналітичний (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм).
2. Соціотропний (У. Мак-Дугалл, С. Сигеле та ін.).
3. Етологічний (К. Лоренц, Н. Тінберген).
4. Теорія групової динаміки (К. Левін, Д. Кречів, Л. Ліндсей).
5. Фрустраційно-агресивний (Д. Доллард, Л. Берковитц, Н. Міллер).
6. Поведінковий (А. Басьо, А. Бандура, Р. Сіре).
7. Соціометричний (Дж. Морено, Е. Дженігс, С. Додд, Г. Гурвич).
8. Інтеракціоністський (Дж. Г. Мід, Т. Шибутані, Д. Шпігель).
9. Теорія структурного балансу (Ф. Хайдер).

Сучасні дослідження конфліктів включають:

1. Теоретико-ігровий підхід (М. Дойч).
2. Теорія організаційних систем (Р. Блейк, Дж. Моутон).
3. Теорія і практика переговорного процесу (Д. Прюїтт, Д. Рубін, Р. Фішер, У. Юрі).

У сучасній психології виділяють такі підходи:

1. Теоретико-ігровий: побудова універсальної схеми взаємодії (М. Дойч).
2. Теорія організаційних систем: дослідження стилів конфліктної поведінки (Р. Блейк, Дж. Моутон, К. Томас).

3. Теорія переговорного процесу: вивчення умов і процесу переговорів.

У нашій країні виділяють три періоди дослідження конфлікту:

1. 1930-ті – середина 1970-х рр.: розрізнені дослідження.
2. Друга половина 1970-х – середина 1980-х рр.: теоретичне осмислення.
3. Кінець 1980-х – 1990-ті рр.: інтенсивне вивчення в різних сферах.

Ці підходи відображають еволюцію поглядів на конфлікт від негативного явища до важливого елементу розвитку особистості та суспільства.

1.2. Стратегії поведінки особистості в конфлікті

Концепція Томаса-Кіллена є однією з найпоширеніших у дослідженнях поведінки в конфліктних ситуаціях, зокрема в бізнесі та переговорах. Вона виділяє п'ять основних стратегій реагування на конфлікт (рис. 1).

Рис. 1. Модель поведінки в конфлікті К. Томаса

Визначення цих стратегій базується на співвідношенні між наполегливістю у відстоюванні власних інтересів (вісь Y) та готовністю враховувати інтереси іншої сторони (вісь X).

Уникнення (або відхід): ця стратегія характеризується ігноруванням конфлікту, коли людина удає, що проблеми не існує, і не вживає жодних дій для її вирішення.

У деяких випадках уникнення може бути оптимальним рішенням, наприклад, коли ситуація не є важливою або витрати на її вирішення

перевищують потенційні вигоди. Іноді, дійсно, краще не втручатися, особливо якщо шанси на позитивний результат мінімальні.

Однак, часто ігнорування конфлікту може призвести до його загострення, оскільки проблема залишається невирішеною, а інтереси сторін – незадоволеними. Нерозв'язана проблема може перерости в складнішу та важковирішувану ситуацію. Наприклад, якщо не зупинити деструктивну поведінку учасника переговорів, який прагне до самоствердження, це може призвести до зриву переговорів.

Суперництво (або примус, тиск, застосування сили): ця стратегія передбачає зосередженість виключно на власних інтересах, без урахування інтересів іншої сторони. Чим вище на вертикальній осі знаходиться точка, тим більша наполегливість у досягненні максимального задоволення власних інтересів.

Суперництво може бути ефективним для досягнення бажаного результату, стимулювання розвитку та прогресу. У деяких ситуаціях, наприклад, у спортивних змаганнях, конкуренція є рушійною силою.

Водночас суперництво вимагає значних зусиль, що може призвести до виснаження. Воно часто погіршує відносини між людьми, не лише з прямими конкурентами. Крім того, надмірне суперництво може створити спокусу перемогти за будь-яку ціну, навіть використовуючи нечесні методи.

Наприклад, постачальник, маючи сильну позицію, поведився зневажливо з представниками фірми-споживача. Він наполіг на своїх умовах, але в результаті втратив клієнтів, оскільки вони перестали йому довіряти.

Досвідчені учасники переговорів, маючи перевагу, часто виявляють поблажливість до опонентів. Однак, люди, які мають владу, схильні переоцінювати свої можливості та недостатньо швидко реагувати на зміни в позиції партнера. Іноді суперництво обирається автоматично, як емоційна реакція на несприятливу ситуацію.

Пристосування (або адаптація): ця стратегія, представлена горизонтальною віссю, демонструє готовність поступатися опоненту, аж до

повної капітуляції. Чим більше значення має координата X , тим сильніше виражена тенденція поступатися вимогам партнера.

Поступки можуть бути проявом доброї волі та позитивним прикладом для опонента. Іноді поступка може змінити хід напруженої ситуації на краще. Ця стратегія дозволяє зберегти ресурси до більш сприятливого моменту. Якщо сили явно не на нашому боці, капітуляція може бути найкращим виходом. Іноді ми поступаємося, оскільки визнаємо правоту іншої сторони.

Однак, поступка може бути сприйнята опонентом як слабкість, що призведе до посилення тиску. Очікування відповідних поступок можуть бути марними. Зрештою, поступаючи, ми можемо не досягти бажаного результату та не задовольнити свої інтереси.

Компроміс: у центральній частині простору між осями знаходиться безліч варіантів компромісу.

Ідеальним компромісом вважається часткове задоволення інтересів кожної зі сторін. Але важливо пам'ятати, що очікування задовольняються лише наполовину, і жодна зі сторін не отримує бажаного повністю.

Іноді компроміс є єдиним можливим мирним розв'язанням проблеми. Кожна зі сторін отримує щось прийнятне, замість того, щоб продовжувати конфлікт і ризикувати втратити все.

Проте, компроміс часто є тимчасовим рішенням, оскільки повного задоволення інтересів не відбувається, і основа для конфлікту зберігається. Якщо компроміс не є рівноцінним для обох сторін, ризик відновлення конфлікту зростає.

Співпраця (або розв'язання проблеми): ця стратегія, представлена точками з високими значеннями координат X і Y , характеризується прагненням досягти максимального задоволення інтересів обох сторін. Часто цей варіант вважається бажаним, але не завжди реальним. Однак, багато ситуацій здаються безвихідними лише тому, що сторони наполягають на взаємозаперечних вимогах, замість пошуку альтернативних способів задоволення своїх інтересів.

На відміну від компромісу, співпраця потребує переходу від відстоювання позицій до глибшого рівня, де виявляються спільні інтереси.

Співпраця є привабливою завдяки якості та остаточності розв'язання проблеми, а також партнерському характеру відносин. Це єдиний спосіб вийти з конфлікту, одночасно досягнувши бажаного результату та зберігши відносини між партнерами. Успішна співпраця сприяє зміцненню відносин і бажанню продовжувати взаємодію.

Слово «співпраця» підкреслює необхідність інтелектуальних, емоційних та інших зусиль для її реалізації. Часто ця стратегія потребує часу для успішного впровадження.

Водночас співпраця не завжди можлива. Вона потребує взаємного бажання спільно розв'язувати проблему, враховуючи інтереси всіх сторін, і довіри між сторонами. Маніпулятивні мотиви однієї зі сторін можуть призвести до втрат для іншої. Довіра завжди пов'язана з ризиком.

Стратегія співпраці відкриває можливості для синергетичного ефекту, коли результат перевищує очікування сторін завдяки обміну інформацією, корисною для ефективного розв'язання проблеми.

На вибір стратегії впливають особисті схильності, стиль управління, особистісні особливості, культурні чинники, національні особливості, можливо, гендерні, вікові, ситуативні фактори та сприйняття ситуації.

1.3. Гендерні стратегії поведінки в конфлікті

У конфліктології поширеною є двовимірна модель К. Томаса і Р. Кіллена, яка описує п'ять основних стратегій поведінки в конфлікті: 1) уникання: відсутність прагнення до співпраці та досягнення власних цілей; 2) суперництво: прагнення однієї сторони задовольнити свої інтереси користуючись з іншою; 3) компроміс: взаємні поступки сторін для вирішення суперечності; 4) співробітництво: пошук рішення, яке повністю задовольняє інтереси обох сторін; 5) пристосування: одна сторона поступається своїми інтересами на користь іншої.

Конфлікти можуть виникати в різних сферах життя, включаючи навчання та професійну діяльність, і їх учасники можуть бути різного віку. Юнацький вік є періодом активного входження у доросле життя, що супроводжується особистісним і професійним вибором. Кризи, суперечності, інтелектуальні навантаження та інтенсивне студентське життя можуть призводити до підвищення тривожності, емоційності та образливості у юнаків. Невдачі в навчанні та особистій сфері можуть негативно впливати на самооцінку та підвищувати конфліктність.

Управління міжособистісними конфліктами передбачає врахування причин їх виникнення, чинників розвитку, характеру відносин між учасниками, їх симпатій і антипатій. Важливу роль відіграють і форми поведінки учасників конфлікту.

Гендерні особливості впливають на поведінку в конфлікті. Спілкування має різне значення для чоловіків і жінок. Жінки зазвичай більше орієнтовані на міжособистісне спілкування, краще розуміють людські відносини та гнучкіше взаємодіють з іншими. Чоловіки часто орієнтовані на шаблонні типи взаємодії та менше володіють навичками спілкування.

У конфліктах жінки частіше згадують минулі помилки опонентів, тоді як чоловіки більше зосереджуються на поточній проблемі. Жінки можуть частіше покладатися на думку інших через більшу конформність. Вони також можуть звертатися за допомогою до фахівців для зняття психологічної напруги. Чоловіки також можуть залучати посередників, але приділяють увагу їх статусу та діловим якостям. Чоловіки схильні аналізувати конфліктні ситуації, пов'язані з роботою, тоді як жінки активніше вирішують конфлікти, пов'язані з особистими потребами.

Отже, існують відмінності в спілкуванні та розв'язанні конфліктів між чоловіками та жінками, оскільки вибір стратегій поведінки визначається різними психологічними факторами. У дослідженні будуть вивчені особливості вибору стратегій поведінки в конфліктах маскулінними, фемінними та андрогінними

особистостями юнацького віку з різними рівнями самооцінки, особистісної та ситуативної тривожності.

Е. Еріксон вважається одним із засновників концепції ідентичності в психології. Він описує аспекти ідентичності як: 1) індивідуальність: усвідомлення власної унікальності; 2) тотожність і цілісність: відчуття внутрішньої єдності між минулим і майбутнім, відчуття сенсу життя; 3) єдність і синтез: відчуття внутрішньої гармонії, поєднання різних образів себе в осмислене ціле; 4) соціальна солідарність: відчуття внутрішньої солідарності з суспільством, відчуття значущості власної ідентичності для інших.

Е. Еріксон підкреслював динамічність ідентичності та її адаптаційну функцію.

Дж. Марсія вважав, що гендерна ідентичність проявляється через патерни «розв'язання проблем» у ситуаціях соціального вибору. Він, як і Е. Еріксон, наголошував на важливості особистісної роботи та самостійного вибору у формуванні ідентичності.

Л. Н. Ожигова визначає ідентичність як «процес і результат уподібнення, ототожнення або само категоризації особистості з ким-небудь або чим-небудь». Вона розглядає ідентичність як частину особистості, що відображає закономірності її розвитку та функціонування.

Автори розглядають ідентичність зі структурної, динамічної та функціональної сторін. Дж. Мід говорить про ступінь усвідомленості ідентичності. Він виділяє усвідомлювану та неусвідомлювану ідентичність. Неусвідомлювана ідентичність базується на прийнятих нормах і звичках, тоді як усвідомлювана ідентичність виникає, коли людина починає аналізувати себе та свою поведінку. Усвідомлена ідентичність дає людині відносну свободу, оскільки вона починає думати про мету і тактику своєї поведінки.

І. Я. Іванюк використовує класифікацію Дж. Марсія, виділяючи чотири статуси особистісної ідентичності: 1) досягнута ідентичність: людина пройшла кризу і самовизначення, сформувавши систему цінностей і переконань; 2) мораторій: людина перебуває в стані кризи ідентичності та активно

намагається її вирішити; 4) дострокова (передчасна) ідентичність: людина ніколи не переживала кризи ідентичності.

Ідентичність включає різні види ідентифікацій, такі як професійна, етнічна, вікова та гендерна. Ці ідентифікації можуть доповнювати або суперечити одна одній, викликаючи внутрішній конфлікт.

Згідно з Штильовою Л. В., гендер є соціальним конструктом, що формується в суспільстві, постійно відтворюється та передається від покоління до покоління як складова частина культури. Він зазнає змін під впливом різних факторів, хоча зберігає певну стабільність. Отже, гендер можна розглядати як штучно створену систему, яка є частиною культурного надбання та еволюціонує з плином часу.

У даному дослідженні використовуються поняття маскулінності та фемінності, що відображають соціальні та психологічні аспекти гендеру.

Основними категоріями, що визначають зміст маскулінності та фемінності, є статус, роль і соціальна функція. Маскулінність асоціюється з лідерством, дисципліною, освоєнням і подоланням зовнішнього світу. Фемінність, що ґрунтується на емоційній чутливості та турботі про інших, пов'язана з експресивністю та емоційними функціями, спрямованими на підтримку гармонії в сім'ї та виховання дітей.

Прийняття статевої ролі формує статеву ідентичність людини, яка впливає на її самосвідомість і поведінку. Статеві ролі є соціальними нормами, що відображають певні очікування суспільства. Вони існують у контексті певної системи статевої символіки та стереотипів маскулінності та фемінності.

Статеві ролі пов'язані з вимогами суспільства до норм поведінки жінок і чоловіків. Вони є зовнішніми проявами моделей поведінки та відносин, які дозволяють іншим людям оцінювати приналежність індивіда до певної статі. Статеві ролі є нав'язаними ролями, які дитина отримує при народженні, а потім навчається виконувати в процесі статевої соціалізації.

У психологічному словнику статева ідентичність описана як поєднання поведінки та самосвідомості індивіда, який зачисляє себе до певної статі та

орієнтується на норми відповідної статевої ролі. Тобто статева ідентичність – це узгодженість свідомості та поведінки людини як представника певної статі.

Клецина І. С. пропонує розглядати гендерну ідентичність як особисте переживання людиною своєї приналежності до певної статі. Це багатогранна концепція, що включає психологічні характеристики маскулінності-фемінності та гендерні уявлення. Гендерна ідентичність є фундаментальною частиною соціальної ідентичності, що визначає людину з погляду її приналежності до чоловічої або жіночої групи. Клецина І. С. та Кон І. С. говорять про приналежність до гендерної групи як відповідь на питання «хто я?», «з ким я?».

Смелзер Н., Клецина І. С., Кон І. С. підкреслюють наявність системи оцінки себе на відповідність або невідповідність власному образу чоловіка або жінки. Критерієм відповідності або невідповідності є власні переживання та самооцінка.

Гендерна ідентичність може бути усвідомленою та неусвідомленою. Словникове визначення підкреслює особистий внесок людини у формування гендерної ідентичності, тобто не сліпе слідування, а інтерпретація з опорою на особистий досвід. Гендерна ідентичність має бути не сліпим слідуванням стереотипам, а свідомим вибором.

Гендерна ідентичність має багаторівневу структуру, що включає основний і периферійні комплекси характеристик. У структурі гендерної ідентичності можна виділити наступні три компоненти:

- когнітивний (пізнавальний) – це усвідомлення приналежності до певної статі та опис себе за допомогою категорій мужності-жіночності;
- афективний (оцінковий) – це оцінка рис особистості та рольової поведінки шляхом співвіднесення їх з еталонними моделями маскулінності-фемінності;
- конативний (поведінковий) – це самопрезентація себе як представника гендерної групи, а також вирішення криз ідентичності шляхом вибору поведінки, відповідно до особистісно значущих цілей і цінностей.

Особистісний сенс виступає як механізм конструювання гендерної ідентичності, залежний від потреби особистості в досягненні внутрішньої узгодженості, самоактуалізації та зовнішньому підтвердженні.

Існують структурні, динамічні та функціональні характеристики гендерної ідентичності.

Структурна характеристика – це опис типового зовнішнього вигляду, набору гендерних якостей; відношення до гендерної групи; рисунок поведінки відповідно до соціальних стереотипів.

Динамічна характеристика – це перевірка відповідності з категорією, збір зворотного зв'язку; перевірка поведінки на відповідність до своїх потреб; підпорядкування поведінки уявленням про гендерну роль.

Функціональна характеристика – це призначення точки в просторі соціальних відносин; розташування себе в системі соціальних зв'язків; вибір індивідуального образу своєї презентації в спільноті.

Робоче визначення гендерної ідентичності: усвідомлені та неусвідомлені уявлення людини про себе як представника певної статі з погляду стереотипів маскулінності та фемінності, прийнятих у даній культурі з урахуванням суб'єктивного досвіду переживань себе як представника заданої статі.

Ідентифікація – процес становлення свідомих і несвідомих уявлень людини про себе як представника певної статі з погляду стереотипів маскулінності та фемінності, прийнятих у даній культурі з урахуванням суб'єктивного досвіду переживань себе як представника заданої статі.

Проблематика конфліктів у взаємостосунках є важливою. Інтерес до проблем виникнення й ефективного вирішення конфліктів проявляють не тільки психологи та соціологи, а й інші фахівці. Інтерес, який зростає, зумовлений ростом напруженості в різних сферах соціальної взаємодії та потребою в практичній допомозі у вирішенні конфліктів.

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок чи поглядів учасників взаємодії. Суб'єктом конфлікту може бути

індивід, малі та великі групи людей, формально організовані в соціальні структури, або групи, що виникли на неформальній основі.

Відсутність згоди обумовлена наявністю різних думок, поглядів, ідей, інтересів. Позитивний зміст конфлікту полягає в можливості мати та виражати різні думки, виявляти більшу альтернативу при прийнятті рішення. Конфлікти можуть бути функціональними, тобто сприяти розвитку взаємовідносин і прийняттю обґрунтованих рішень, або дисфункціональними, тобто перешкоджати ефективній взаємодії. Важливо не знищити всі умови виникнення конфліктів, а навчитися ними керувати.

Підґрунтям конфлікту є проблемна ситуація, що містить протилежні позиції сторін, або протилежні цілі чи засоби їх досягнення. Для розвитку конфлікту потрібен інцидент, коли одна зі сторін починає діяти на шкоду іншій. Конфлікт може розвиватися як конструктивний (той що стабілізує) чи деструктивний; прямий чи опосередкований.

У динаміці конфлікту виділяються етапи: виникнення, розвиток, усунення, затухання.

Найбільш поширеною є двовимірна модель К. Томаса і Р. Кіллена, в основі якої лежить орієнтація учасників конфлікту на власні інтереси чи на інтереси супротивної сторони. Рівень орієнтованості залежить від змісту предмета конфлікту, цінності взаємовідносин та індивідуально-психологічних властивостей особистості.

Виділяються такі стратегії поведінки.

Висновки за розділом 1

У першому розділі дипломної роботи розглянуто теоретико-концептуальні основи проблеми гендерних стратегій поведінки в конфлікті. Було проаналізовано сутність конфлікту, основні підходи до його розуміння, а також класифікацію стратегій поведінки особистості у конфліктних ситуаціях. Окрема увага була приділена гендерним особливостям поведінки в конфлікті, що

дозволило виявити специфіку підходів чоловіків та жінок до вирішення конфліктів.

Конфлікт є невіддільною частиною міжособистісної та соціальної взаємодії. Він може мати як деструктивний, так і конструктивний характер, сприяючи розвитку особистості та організації. Для ефективного управління конфліктами необхідно враховувати їхню природу, умови виникнення та основні стратегії поведінки учасників.

Аналіз стратегій поведінки в конфлікті показав, що вони визначаються рівнем уваги до власних інтересів та інтересів опонента. Відповідно до моделі Томаса К. і Кіллена Р. виділяються такі стратегії: уникнення, суперництво, пристосування, компроміс та співпраця. Вибір тієї чи іншої стратегії залежить від індивідуальних особливостей особистості, ситуативних факторів, рівня напруги в конфлікті та соціокультурного контексту.

Дослідження гендерних особливостей конфліктної поведінки виявило певні тенденції у виборі стратегій залежно від статевої ідентичності. Жінки частіше обирають стратегії компромісу та співпраці, демонструючи орієнтацію на гармонізацію відносин та пошук спільних рішень. Чоловіки, своєю чергою, більш схильні до суперництва та уникнення, що може бути зумовлено соціальними очікуваннями та ролями, закріпленими у суспільстві.

Розглянуто поняття гендерної ідентичності та її вплив на поведінкові моделі в конфлікті. Було встановлено, що рівень маскулінності чи фемінності особистості впливає на сприйняття конфлікту та способи його розв'язання. Маскулінні особистості частіше демонструють активні та домінуючі стратегії, тоді як фемінні схильні до компромісу та пристосування. Андрогінні особистості характеризуються гнучкістю у виборі стратегій і можуть адаптуватися до конкретних ситуацій.

Загалом, аналіз теоретичних підходів до конфліктної поведінки та гендерних стратегій підтвердив необхідність комплексного підходу до вивчення цієї проблематики. Конфлікти слід розглядати не лише як зіткнення інтересів, а й як можливість для розвитку та вдосконалення міжособистісних взаємодій.

Виявлені особливості поведінки чоловіків і жінок у конфліктах дають підґрунтя для подальших емпіричних досліджень і практичного застосування знань у сфері конфліктології, соціальної психології та управління персоналом.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Організація і проведення дослідження

З метою дослідження, було проведено вивчення на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. У дослідженні взяли участь 33 особи, що дозволяє вважати вибірку достатньо репрезентативною для аналізу. Серед учасників дослідження було зафіксовано майже рівний розподіл за статевою ознакою: 17 юнаків (що становить 51% від загальної кількості) та 16 дівчат (49%). Дослідження охопило студентів різних курсів та інститутів, а саме: першого, другого та третього курсів гуманітарного інституту, машинобудівного інституту та факультету екології. Такий розподіл дозволив забезпечити різноманітність поглядів та досвіду в межах досліджуваної групи.

При формуванні вибірки були враховані два ключові критерії: вікова категорія та гендерна приналежність учасників. Ці критерії були визначені як важливі фактори, що можуть впливати на стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях.

Для детального вивчення стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях серед студентської молоді були використані такі психологічні інструменти: тести Томаса-Кілмена, Стефардсона та Лірі. Застосування цих методик дало можливість здійснити комплексний аналіз особливостей реагування особистості в умовах конфлікту, стратегій ставлення до групи, а також індивідуальних характеристик взаємодії з оточенням. Отримані результати дослідження надали можливість ідентифікувати типові способи реагування та поведінкові особливості в різних ситуаціях взаємодії, включаючи взаємодію з групою, оточенням, а також у ситуаціях, що характеризуються напруженістю, суперечностями та конфронтацією.

Аналіз отриманих даних виявив, що значна частина учасників дослідження схильна до використання певного набору стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, які вони демонструють з найбільшою частотою. Важливо зазначити, що ці стратегії не тільки повторюються, але й мають тенденцію взаємно впливати

та підсилювати одна одну, створюючи складні патерни поведінки. Зокрема, було встановлено, що певна установка на взаємодію з іншими людьми, виміряна за допомогою тесту Лірі, знаходить своє відображення у взаємодії з групою, оціненій за тестом Стефардсона, та проявляється у виборі стратегії поведінки в конфлікті, визначеній за тестом Томаса-Кілмена.

Проте, аналіз конфліктних ситуацій показує, що не кожна стратегія є однаково ефективною, доцільною або навіть можливою для застосування в конкретних умовах. Успішна модель поведінки, що спрацювала в одній ситуації, не завжди може бути автоматично відтворена в нових обставинах. З огляду на це, здатність гнучко змінювати стратегію поведінки залежно від контексту, адаптуватися до нових умов, знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії як з окремими людьми, так і з групами, набуває особливої значущості для сучасних фахівців, керівників, а також представників соціономічних професій, де міжособистісна взаємодія є ключовим елементом професійної діяльності.

2.2. Загальна характеристика методик

2.2.1. Методика діагностики особистісних відносин за Т. Лірі

Методика, створена Лірі Т. у 1954 році, призначена для вивчення уявлень особистості про саму себе, її ідеальний образ, а також для аналізу характеру взаємодії в малих соціальних групах. Вона дає можливість визначити домінуючий стиль міжособистісних відносин як у контексті самооцінки, так і при оцінюванні інших людей. Головними критеріями, що формують загальне враження про людину в процесі соціальної взаємодії, є опозиції «домінування – підпорядкування» та «дружність – агресивність (ворожість)» [42].

Залежно від отриманих результатів можна виділити різні моделі ставлення до оточення. Аналізуючи рівень вираженості певного типу взаємодії, можливо оцінити ступінь адаптованості поведінки, тобто відповідність між цілями та реальними результатами діяльності. Значна поведінкова неадаптивність (може бути позначена, наприклад, червоним кольором у результатах тестування) може

сигналізувати про наявність невротичних проявів, труднощі у прийнятті рішень або бути наслідком пережитих стресових ситуацій [29].

Методика застосовується як для самооцінки, так і для оцінки поведінкових особливостей інших осіб. У випадку оцінювання «з боку» досліджуваний аналізує питання, уявляючи себе іншою особою. Узагальнюючи відповіді всіх членів певної групи (наприклад, колективу на роботі), можна сформувати узагальнений психологічний портрет окремих учасників, включно з лідером, та проаналізувати, як його сприймають інші члени групи [42].

Лірі Т. разом із Лефоржем Р. та Сазеком Р. розробили цю методику для дослідження сприйняття себе, ідеального «Я» та соціальної взаємодії в малих групах. Вона дозволяє визначити домінуючий стиль міжособистісних відносин у контексті самооцінки та оцінки інших осіб.

При дослідженні міжособистісних взаємодій зазвичай виокремлюють два ключові фактори: домінування-підпорядкування та дружність-агресивність. Вони визначають характер соціального сприйняття людини. Вчений Аргайл М. вважав ці показники одними з основних аспектів аналізу стилю міжособистісної поведінки, співвідносячи їх із двома осями семантичного диференціала Осгуда Ч.: «оцінка» та «сила». Дослідження Бейлза Б. довели, що поведінка члена групи оцінюється за двома основними змінними, аналіз яких проводиться в тривимірному просторі з осями: домінування-підпорядкування, дружність-агресивність і емоційність-аналітичність [31].

Для наочного представлення соціальних орієнтацій Лірі Т. розробив графічну схему у вигляді кола, розділеного на сектори, що відповідають різним стилям міжособистісних відносин. Ці сектори включають домінування-підпорядкування та дружність-ворожість, а для більш детального аналізу розбиваються на вісім октантів. Хоча для глибшого дослідження можна розділити коло на 16 секторів, у більшості випадків застосовується вісім основних зон [42].

Графічна схема Лірі Т. передбачає, що чим ближче результати до центру кола, тим сильніший взаємозв'язок між змінними. Отримані бали кожного

октанта перетворюються в індекси по вертикальній осі (домінування-підпорядкування) та горизонтальній (дружність-ворожість). Віддаленість від центру свідчить про ступінь адаптованості або екстремальності міжособистісної поведінки [39].

Тестовий опитувальник містить 128 тверджень, згрупованих за вісьмома типами відносин (по 16 пунктів на кожен тип). Твердження розміщені у специфічному порядку, щоб уникнути очевидних повторень. Відповіді респондентів дозволяють підрахувати кількість відносин кожного типу та створити індивідуальний профіль.

Методика дозволяє оцінювати як реальне «Я», так і уявлення про ідеальний образ себе. Також можна використовувати її для оцінки інших людей у різних ролях (начальник, підлеглий, колега). Інструкція змінюється залежно від цілей тестування. Це дає змогу порівнювати різні аспекти особистості, наприклад, «соціальне Я», «реальне Я» або «мої партнери» [42].

Процедура проведення

Інструкція. Вам будуть представлені твердження, що стосуються характеру людини та її взаємовідносин з оточенням. Прочитайте кожне твердження та оцініть, чи відповідає воно Вашому уявленню про себе.

На бланку відповідей знак поставте «+» навпроти номерів тих визначень, які відповідають Вашому уявленню про себе, та знак «-» навпроти номерів тих тверджень, які не відповідають Вашому уявленню про себе. Намагайтеся бути щирим. Якщо немає повної впевненості, знак «+» не ставте.

Після оцінювання свого реального «Я» знову прочитайте всі твердження та відмітьте ті з них, які відповідають Вашому уявленню про те, яким Вам, на Вашу думку, слід було б бути в ідеалі.

Якщо Вам необхідно оцінити особистість когось іншого, то дається додаткова інструкція: Таким же чином, як і в перших двох варіантах, дайте оцінку особистості Вашого начальника (колеги, підлеглого: 1. Мій начальник, такий, який він є насправді; 2. Мій ідеал начальника).

Методика може бути представлена респонденту або списком (за алфавітом або у випадковому порядку), або на окремих картках. Йому пропонується вказати ті твердження, які відповідають його уявленню про себе, відносяться до іншої людини або його ідеалу [42].

Обробка результатів

На першому етапі обробки даних проводиться підрахунок балів за кожною з октант за допомогою ключа до опитувальника.

Ключ

Авторитарний: 1–4, 33–36, 65–68, 97–100.

Егоїстичний: 5–8, 37–40, 69–72, 101–104.

Агресивний: 9–12, 41–44, 73–76, 105–108.

Підозрілий: 13–16, 45–48, 77–80, 109–112.

Підпорядковується: 17–20, 49–52, 81–84, 113–116.

Залежний: 21–24, 53–56, 85–88, 117–120.

Доброзичливий: 25–28, 57–60, 89–92, 121–124.

Альтруїстична: 29–32, 61–64, 93–96, 125–128.

На другому етапі отримані бали переносяться на діаграму, де відстань від центру кола відповідає числу балів по даному октанті (мінімальне значення – 0, максимальне – 16). Кінці векторів з'єднуються, утворюючи профіль, що відображає уявлення про особистість. Для кожного подання будується окрема діаграма, що характеризується за вираженістю ознак кожної з октант.

На третьому етапі за допомогою формул визначаються показники за двома основними параметрами: «Домінування» та «Дружність»:

Домінування = $(I - V) + 0,7 \times (VIII + II - IV - VI)$;

Дружність = $(VII - III) + 0,7 \times (VIII - II - IV + VI)$ [31].

Таким чином, система балів з 16 міжособистісних змінних перетворюється на два цифрові індекси, що характеризують уявлення суб'єкта за зазначеними параметрами.

У результаті проводиться аналіз особистісного профілю – визначаються типи ставлення до оточення.

Інтерпретація результатів

Підрахунок балів ведеться окремо для кожної оцінюваної особистості. Показником порушення відносин є різниця між уявленнями людини про іншу людину та бажаним її образом як партнера для спілкування [42].

Максимальна оцінка рівня – 16 балів, розділена на чотири ступені вираженості відносин:

0-4 бали – низька:	адаптивна поведінка
5-8 балів – помірна:	
9-12 балів – висока:	екстремальну поведінку
13-16 балів – екстремальна:	до патології поведінка

З метою визначення тенденцій у міжособистісних відносинах, використовується формула «домінування». Позитивне значення результату вказує на лідерські амбіції, тоді як негативне свідчить про схильність до підпорядкування. Аналогічно, формула «дружність» виявляє прагнення до встановлення доброзичливих зв'язків при позитивному результаті, і агресивно-конкурентну позицію при негативному. Числові значення відображають інтенсивність цих характеристик.

На профілі міжособистісних відносин, октанти з найбільшою щільністю штрихування вказують на домінуючий стиль взаємодії. Особистості, яким притаманні гармонійні риси, зазвичай мають показники до 8 балів. Значення, що перевищують 8 балів, можуть свідчити про акцентуацію певних властивостей, а показники в діапазоні 14-16 балів можуть вказувати на труднощі в соціальній адаптації. Низькі значення (0-3 бали) у всіх октантах можуть бути наслідком прихованості особистості. Якщо жоден з октантів не має значення вище 4 балів, вірогідність даних може бути під сумнівом [29].

Перші чотири типи міжособистісних відносин (октанти 1-4) характеризуються схильністю до лідерства, незалежністю у висловлюванні думок та готовністю обстоювати власну позицію. Наступні чотири октанти (5-8),

навпаки, відображають конформність, невпевненість, схильність піддаватися впливу інших та готовність йти на компроміси [42].

Інтерпретуючи дані, важливо зосереджуватися на співвідношенні показників, а не на їх абсолютних значеннях. У звичайних умовах, значні розбіжності між уявленнями про «Я» актуальне та ідеальне, як правило, не спостерігаються. Невелика різниця може бути стимулом для самовдосконалення.

Відчуття незадоволеності собою частіше зустрічається у людей з низькою самооцінкою (октанти 5, 6, 7) або у тих, хто перебуває у стані тривалого конфлікту (октант 4). Поєднання високих показників в октантах 1 і 5 може бути характерним для людей з надмірною самозакоханістю, в октантах 4 і 8 – для осіб, що відчують конфлікт між прагненням до визнання та ворожістю, в октантах 3 і 7 – для тих, хто переживає боротьбу між мотивами самоствердження та афіліації, а в октантах 2 і 6 – для людей, що мають проблеми з незалежністю та підкоренням [31].

Особи, яким притаманні домінантні, агресивні та незалежні риси поведінки, рідше виявляють невдоволення своїм характером, але можуть мати бажання покращити свій стиль міжособистісної взаємодії. Збільшення показників у певному октанті вказує на напрямок самовдосконалення, ступінь усвідомлення проблем та наявність внутрішніх ресурсів для їх вирішення.

Типи взаємостосунків

№	Типи взаємостосунків	13–16	9–12	0–8
I.	Авторитарний	диктаторський, владний, деспотичний характер, лідер у групі, повчає інших, покладається на свою думку. Інші визнають його владність	домінантний, енергійний, авторитетний лідер, дає поради, вимагає поваги	упевнена в собі людина, але не обов'язково лідер, наполегливий [31]
II.	Егоїстичний	прагне бути над усіма, але окремо, самозакоханий, розважливий, незалежний,	егоїстичні риси, орієнтація на себе, суперництво [42]	

№	Типи взаємостосунків	13–16	9–12	0–8
		себелюбний. Перекладає труднощі на інших, відчужений, хвалькуватий, самовдоволений, зарозумілий		
III.	Агресивний	жорсткий і ворожий, різкий, агресивність доходить до асоціальної поведінки	вимогливий, прямолінійний, строгий, звинувачує інших, глузливий, іронічний, дратівливий	впертий, наполегливий, енергійний [31]
IV.	Підозрілий	відчужений, підозрілий, образливий, злопам'ятний, скаржитьсся, незадоволений (шизоїдний тип)	критичний, нетовариський, труднощі у контактах через невпевненість, замкнутий, скептичний, розчарований, потайний, негативізм у вербальній агресії	критичний до соціальних явищ і людей [42]
V.	Підпорядковується	покірний, схильний до самоприниження, слабовільний, поступається, ставить себе на останнє місце, звинувачує себе, пасивний, шукає опору в сильнішому	сором'язливий, лагідний, легко ніяковіє, підкоряється сильнішому	скромний, боязкий, поступливий, емоційно стриманий, здатний підкорятися, не має власної думки, слухняно виконує обов'язки [29]
VI.	Залежний	різко невпевнений, нав'язливі страхи, тривожиться, залежний від інших, від чужої думки	слухняний, боязливий, безпорадний, не вміє чинити опір, вважає, що інші завжди праві	конформний, м'який, чекає допомоги, довірливий, схильний до захоплення, ввічливий [42]
VII.	Доброзичливий	доброзичливий, орієнтований на прийняття, прагне задовольнити всіх,		схильний до співпраці, гнучкий,

№	Типи взаємостосунків	13–16	9–12	0–8
		«бути хорошим» для всіх, прагне до цілей мікрогруп, витіснення і придушення, емоційно лабільний (істероїдний тип)		прагне бути у згоді з думкою інших, конформний, дотримується правил, ініціативний, прагне допомагати, бути в центрі уваги, заслужити визнання, товариський, дружній [29]
III.	Альтруїстичний	гіпервідповідальний, жертвує своїми інтересами, прагне допомогти всім, нав'язливий у допомозі, бере на себе відповідальність за інших (може бути тільки зовнішня «маска», що приховує особистість протилежного типу)		відповідальний щодо людей, делікатний, м'який, добрий, емоційне ставлення до людей проявляє у співчутті, симпатії, турботі, ніжності, вміє підбадьорити та заспокоїти оточення, безкорисливий і чуйний [31]

Аналізуючи перші чотири типи міжособистісних відносин, а саме 1, 2, 3 та 4, можна виявити спільну рису – яскраво виражену тенденцію до неконформності. Це проявляється у відмові від загальноприйнятих норм та стандартів, а також у схильності до диз'юнктивних, тобто конфліктних, взаємодій. Люди, що належать до цих типів, часто демонструють незалежність у своїх судженнях, наполегливо відстоюють власні переконання та прагнуть до лідерства, намагаючись домінувати у міжособистісних відносинах.

На противагу цим типам, інші чотири октанти – 5, 6, 7 та 8 – характеризуються зовсім іншими особливостями. Для них характерна конформність, тобто здатність адаптуватися до вимог оточення та підтримувати гармонійні відносини. Вони демонструють конгруентність у спілкуванні, що означає відкритість та щирість у контактах з іншими людьми. Водночас ці типи

можуть проявляти невпевненість у собі, легко піддаватися впливу оточення та часто йти на компроміси, щоб уникнути конфліктів.

2.2.2. Методика дослідження поведінки в конфлікті Томаса К.: типи поведінки в конфлікті

Томаса К., діагностика схильності особистості до конфліктної поведінки
(адаптація Гришиної Н. В.)

Мета: визначення домінуючого стилю поведінки особистості в конфліктних ситуаціях.

Опис методики

На початку дослідження конфліктів широко використовувався термін «розв'язання конфліктів», що передбачає можливість і необхідність усунення конфлікту. Таким чином, метою було досягнення ідеального стану без конфліктів, де панує повна гармонія [39].

Однак, з часом погляд фахівців на це питання змінився. Томас К. пояснює це двома факторами: усвідомленням неможливості повного усунення конфліктів і визнанням їх позитивних функцій. Згідно з підходом Томаса К., акцент зміщується з усунення конфліктів на управління ними. Тому важливо зосередитися на формах поведінки в конфліктних ситуаціях, їх продуктивності / деструктивності та стимулюванні продуктивної поведінки [39].

Для опису типів поведінки в конфліктних ситуаціях Томас К. запропонував двовимірну модель, де основними вимірами є кооперація (орієнтація на інтереси інших) і напористість (захист власних інтересів). Відповідно до цих вимірів, він виділяє такі способи регулювання конфліктів [39]:

- змагання (конкуренція): прагнення досягти своїх цілей шляхом іншого;
- пристосування: жертвування власними інтересами заради іншого;
- компроміс;
- уникнення: відсутність прагнення до кооперації та досягнення власних цілей;
- співпраця: пошук рішення, що задовольняє інтереси обох сторін.

П'ять способів регулювання конфліктів за Томасом К.

Томас К. вважає, що при уникненні конфлікту жодна зі сторін не виграє. При конкуренції, пристосуванні та компромісі або один учасник виграє, а інший програє, або обидва програють через поступки. Лише співпраця забезпечує виграш обом сторонам. В опитувальнику Томас К. описує кожен з п'яти варіантів 12 твердженнями про поведінку в конфліктній ситуації, згрупованими в 30 пар. Тест можна використовувати як індивідуально, так і в групі [39].

Інструкція. У кожній парі оберіть твердження, яке найкраще описує вашу поведінку. Час виконання – не більше 15-20 хвилин.

Кількість балів за кожною шкалою відображає вираженість тенденції до відповідних форм поведінки в конфліктних ситуаціях [39].

2.2.3. Методика «Q-сортування» Стефансона В.

Вимірювані параметри: ступінь залежності або незалежності, рівень товариськості або нетовариськості, схильність до конфронтації або її уникнення [49].

Ціль застосування методики

Цей інструмент призначений для аналізу самосприйняття особистості та виявлення шести ключових моделей поведінки в соціальному контексті:

- залежність;
- незалежність;
- товариськість;
- нетовариськість;
- схильність до конфронтації;
- уникнення конфронтації.

Методика може бути використана для взаємної оцінки членів групи, щоб порівняти їхнє самосприйняття з тим, як їх бачать інші. Розроблена Стефансоном В. і вперше представлена у 1958 році [49].

Процедура тестування

Учаснику надається набір карток з твердженнями або характеристиками особистості. Він повинен розподілити їх на групи, від тих, що найбільш йому властиві, до найменш властивих. Залежно від цілей дослідження, формулювання тверджень може варіюватися [49].

Також можливе повторне сортування тих же карток, але з іншого погляду:

- «соціальне Я» (як мене сприймають інші);
- «ідеальне Я» (яким я прагну стати);
- «реальне Я» (який я в різних ситуаціях);
- «значущі інші» (як я бачу свого партнера);
- «ідеальний партнер» (яким я хотів би бачити свого партнера).

Модифікований варіант: учаснику показують картку з твердженням і просять відповісти «так», якщо воно відповідає його самосприйняттю в контексті конкретної групи, або «ні», якщо ні. Відповідь «важко сказати» допускається лише в окремих випадках, тобто відповіді розподіляються на три категорії [49].

Інструкція: Вам буде запропоновано 60 тверджень, що описують поведінку в групі. Прочитайте кожне з них і дайте відповідь «так», якщо воно відображає ваше самосприйняття, або «ні», якщо ні. У виняткових випадках можна відповісти «важко сказати». Ваші відповіді зафіксуйте у бланку.

Аналіз та інтерпретація результатів

Ключ до тесту:

Залежність: 3, 9, 15, 21, 27, 33, 39, 45, 51, 54;

Незалежність: 6, 12, 18, 24, 30, 36, 42, 48, 57, 60;

Товариськість: 5, 7, 13, 19, 25, 31, 37, 43, 49, 52;

Нетовариськість: 4, 10, 16, 22, 28, 34, 40, 46, 55, 58;

Схильність до конфронтації: 1, 11, 17, 23, 29, 35, 41, 47, 56, 59;

Уникнення конфронтації: 2, 8, 14, 20, 26, 32, 38, 44, 50, 53.

Опис шкал:

Залежність: прагнення дотримуватися групових норм і цінностей [49].

Товариськість: здатність до встановлення емоційних зв'язків.

Схильність до конфронтації: активна участь у житті групи, прагнення до лідерства.

Уникнення конфронтації: тенденція уникати конфліктів, пошук компромісів.

Кожна з цих характеристик може бути як внутрішньою, так і зовнішньою, тобто маскою.

Якщо кількість позитивних відповідей у кожній парі (залежність-незалежність, товариськість-нетовариськість, конфронтація-уникнення) близька до 20, це вказує на стійку рису особистості [49].

Обробка та інтерпретація:

Відповіді порівнюються з ключем, і підраховується вираженість кожної характеристики. Відповіді «ні» враховуються при аналізі протилежних характеристик [49].

Відповіді «важко сказати» можуть вказувати на нерішучість або вибірковість поведінки.

Нульовий результат свідчить про внутрішній конфлікт [49].

2.3. Результати дослідження та інтерпретація результатів

Для аналізу поведінкових стратегій студентів у конфліктних ситуаціях були використані методики Томаса-Кілмена, Стефардсона та Лірі. Застосування цих інструментів дозволило глибоко дослідити типові реакції особистості в умовах конфлікту, особливості ставлення до колективу, а також індивідуальні характеристики міжособистісної взаємодії. Отримані результати надали можливість ідентифікувати домінуючі моделі реагування та специфіку поведінки в різних контекстах: у взаємодії з групою, в соціальному оточенні, а також у стресових, спірних та протиборчих ситуаціях.

Аналіз даних показав, що більшість учасників дослідження схильні до використання певного набору поведінкових стратегій у конфліктах, які вони демонструють у більшості випадків. Ці стратегії не тільки повторюються в різних ситуаціях, але й взаємно впливають одна на одну, посилюючи одна одну.

Таким чином, виявилося, що індивідуальні установки на взаємодію з іншими людьми (за методикою Лірі) відображаються у ставленні до групи (за методикою Стефардсона) та проявляються у стратегіях поведінки в конфліктних ситуаціях (за методикою Томаса-Кілмена).

Однак, аналіз конфліктних ситуацій показує, що не кожна стратегія є ефективною, доцільною та застосовною в конкретних умовах. Успішна модель поведінки, яка спрацювала в одній ситуації, не завжди може бути успішно відтворена в інших обставинах, під впливом різних факторів. Тому, здатність гнучко адаптувати власну поведінку залежно від ситуації, швидко реагувати та пристосовуватися до нових умов, шукати оптимальні шляхи взаємодії з особистістю та групою є критично важливим завданням для сучасних фахівців, керівників та представників соціономічних професій.

За допомогою методики діагностики міжособистісних відносин Лірі Т. було з'ясовано, яким чином кожен член референтної групи взаємодіє з іншими. Результати дослідження за цією методикою чітко показують, що більшість хлопців схильні до авторитарної моделі поведінки – 6 (35%), на другому місці агресивна модель – 3 (17%), дружню та стратегію підкорення обрали по два респонденти, що склало 12%. По одному прихильнику набрали такі моделі поведінки, як підозріла, альтруїстична, егоїстична, що склало 5% від загальної кількості. Ця методика дає характеристику особистісним якостям людини при взаємодії з групою. За усередненим показником за методикою Т. Лірі, в лідерах опинилася стратегія дружності, середній показник 8,6, та альтруїстична стратегія, середній показник 8,2 (табл. 1, графік 1).

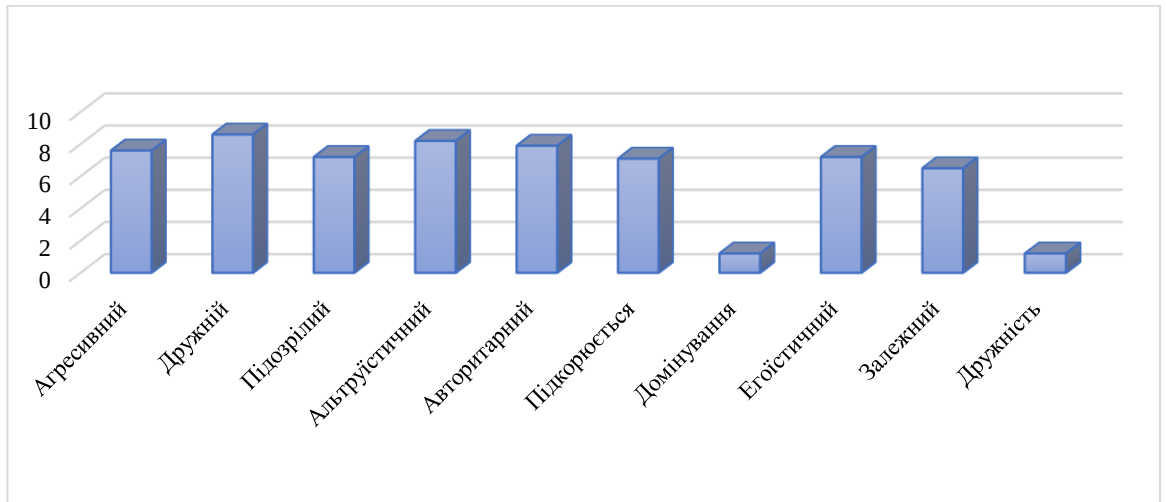
Таблиця 1. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі

Показники форм поведінки	Респонденти (хлопці)																	Середній показник
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Агресивний	5	6	5	9	8	15	4	10	13	8	7	9	7	6	6	6	6	7,6
Дружній	8	10	8	6	9	4	10	10	8	11	10	9	4	9	7	9	14	8,6
Підозрілий	11	4	8	4	11	8	4	12	12	6	7	6	10	7	8	3	2	7,2
Альтруїстичний	10	10	8	4	12	4	10	10	7	8	14	9	3	8	7	7	8	8,2
Авторитарний	9	15	13	4	7	3	11	13	7	10	4	11	2	5	12	6	2	7,9
Підкорюється	13	3	5	4	13	7	4	9	5	7	10	2	13	6	4	7	9	7,1
Домінування	-0,7	4,2	0	0	0,7	-2,8	4,2	-1,4	3,5	1,4	4,9	2,1	-4,9	0,7	0,7	2,8	4,2	1,2
Егоїстичний	9	8	9	7	4	7	8	7	11	6	4	9	6	6	8	9	5	7,2
Залежний	7	6	4	3	12	3	6	10	11	9	6	5	6	4	5	3	11	6,5
Дружність	0,9	6,8	-0,5	-5,8	7,3	-16,6	8,8	0,7	-8,5	6,5	9,3	-0,7	-5,8	2,3	-1,8	1,6	16,4	1,2

Таблиця 2. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі

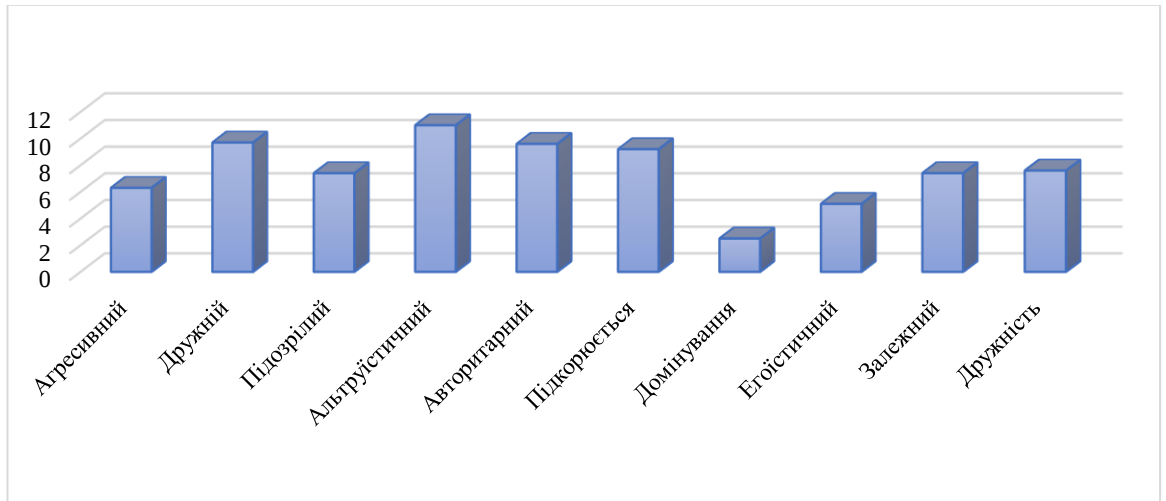
Показники форм поведінки	Респонденти (хлопці)																Середній показник
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Агресивний	7	8	5	6	7	8	9	7	5	3	3	10	5	6	3	9	6,3
Дружній	6	11	14	9	7	13	10	10	12	8		8	10	9	9	10	9,7
Підозрілий	9	5	3	7	9	7	11	7	6	11	3	11	8	7	3	11	7,4
Альтруїстичний	4	13	15	10	10	12	12	9	13	12	12	8	12	10	12	12	11,0
Авторитарний	6	8	14	13	10	13	13	8	9	3	8	8	7	13	8	13	9,6
Підкорюється	9	10	8	9	3	9	9	11	6	16	11	7	10	9	11	9	9,2
Домінування	-3,5	5,6	8,4	2,1	0,7	3,5	0,7	1,4	4,9	0,7	6,3	-2,1	2,8	2,1	6,3	0,7	2,5
Егоїстичний	5	4	7	7	4	8	4	4	6	3	5	4	4	7	5	4	5,1
Залежний	5	11	11	6	4	9	4	11	7	12	6	9	8	6	6	4	7,4
Дружність	-4,5	13,5	20,2	4,4	0,7	9,2	1,7	9,3	12,6	12	13	-0,6	11	4,4	13	1,7	7,6

Графік 1. Середні показники форм поведінки

Найвищий показник серед дівчат – альтруїстична модель поведінки, 6 (38%), на другому місці авторитарний, 5 (31%), деякі дівчата схильні до підкорення, 3 (18%), 1 (6%) обрала стратегію дружності, та 2 (12%) є підозрілими. За середнім показником основною моделлю є альтруїстична – 11,0 (табл. 2, графік 2).

Графік 2. Середні показники форм поведінки

Варто зазначити, що для аналізу використовувався найбільший піковий показник, домінуюча стратегія, яка набрала найвищий бал. Але були досить наближені. Тому середнє значення також відіграє важливу роль і є вірогідним.

Як свідчить математична обробка тесту, розподіл частоти за ознаками тестування діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі суттєво відрізняється від середньостатистичних значень (табл. 3).

Таблиця 3. Математична обробка тесту діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі

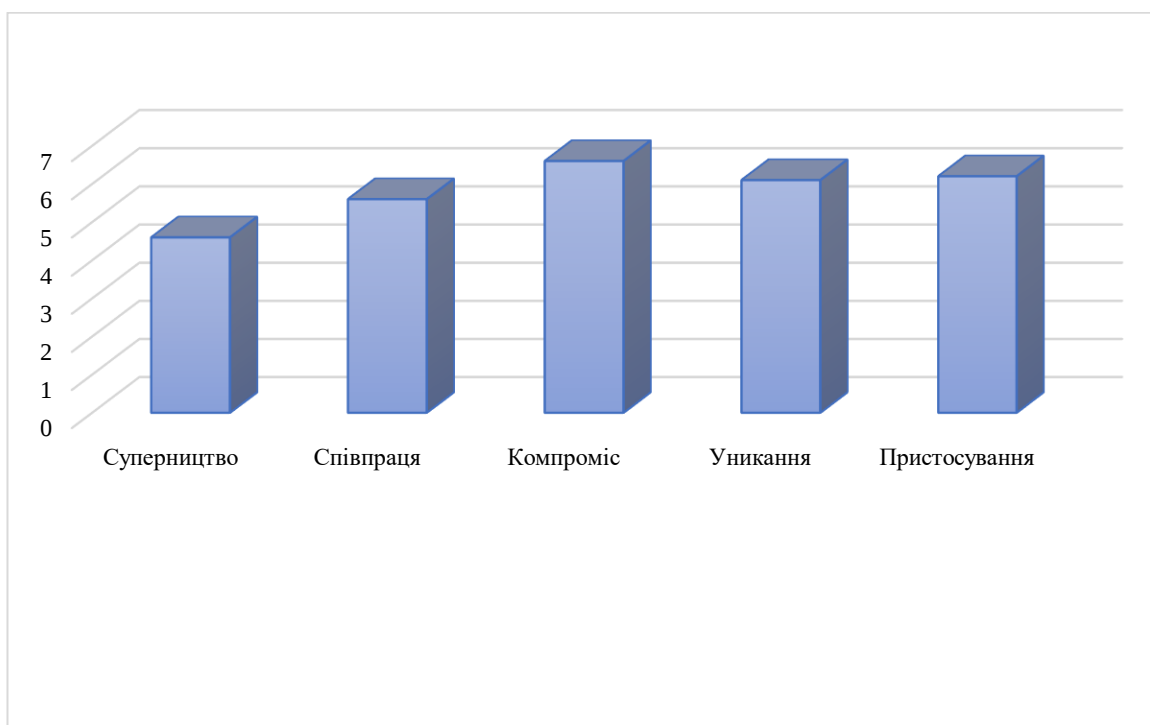
Показники форм поведінки	Емпірична частота (f)	Теоретична частота (f_T)	$f - f_T$	$(f - f_T)^2$	$\frac{(f - f_T)^2}{f_T}$
Агресивний	2	3,6	-1,6	2,56	0,7
Дружній	4	3,6	0,4	0,16	0,04
Підозрілий	4	3,6	0,4	0,16	0,04
Альтруїстичний	5	3,6	1,4	1,96	0,5
Авторитарний	11	3,6	7,4	54,76	15,2
Підкорюється	4	3,6	0,4	0,16	0,04
Домінування	0	3,6	-3,6	12,96	3,6
Егоїстичний	0	3,6	-3,6	12,96	3,6
Залежний	1	3,6	-2,6	6,76	1,9
Дружність	5	3,6	1,4	1,96	0,5
Суми	36	36	0	94,4	26,2

Дослідження поведінки в конфлікті серед респондентів за методикою К. Томаса показало наступні результати: в групі юнаків домінуючою стратегією є компроміс, її обрали 7 респондентів (41%), на другому місці пристосування, 5 респондентів (29%), співпраця є базовою для 3 респондентів (17%), 1 – суперництво (5%), уникання 1 (5%). Середній показник також констатує компроміс як базову модель поведінки – 6,6 (табл. 4, графік 3).

Таблиця 4. Тест опису поведінки в конфлікті К. Томаса

Показники форм поведінки	Респонденти (хлопці)																	Середній показник
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Суперництво	2	3	5	11	5	7	0	6	2	0	2	7	11	4	4	5	5	4,6
Співпраця	4	5	6	3	7	8	6	5	7	7	5	6	7	5	4	5	6	5,6
Компроміс	9	3	10	5	4	4	8	9	7	7	7	9	5	5	8	7	6	6,6
Уникання	6	8	5	5	7	5	7	8	7	6	7	4	5	5	7	4	8	6,1
Пристосування	8	11	4	5	6	5	8	2	6	9	8	3	2	10	6	8	4	6,2

Графік 3. Середні показники форм поведінки

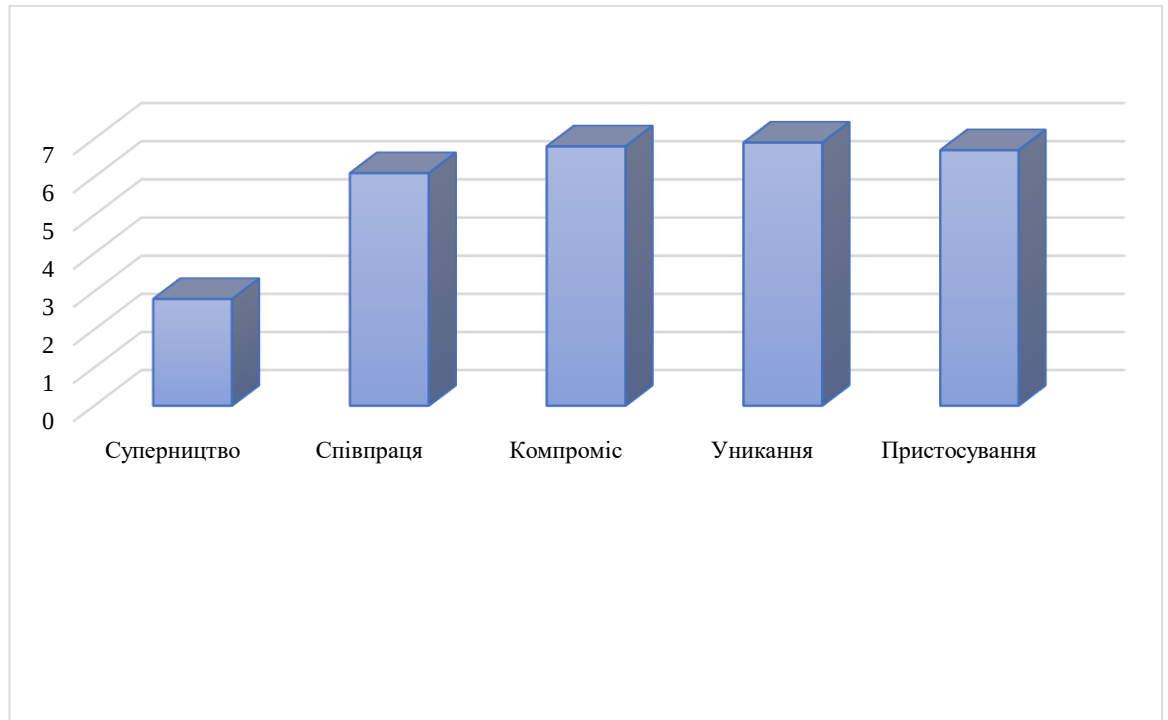

Група дівчат, яка брала участь у дослідженні, найбільшу перевагу також віддали компромісу, 6 дівчат (37%), другою стратегією, яка опинилася в лідерах, є пристосування, 5 респондентів (31%). Обирати співпрацю та уникати вирішення конфліктів є властивим для 2 дівчат у кожному варіанті (по 12,5%). За середнім показником на першому місці також компроміс (табл. 5, графік 4).

Таблиця 5. Тест опису поведінки в конфлікті К. Томаса

Показники форм поведінки	Респонденти (хлопці)																Середній показник
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Суперництво	10	1	1	0	10	2	3	0	1	4	5	1	2	1	0	4	2,8
Співпраця	6	8	5	5	7	6	6	8	6	5	10	5	4	6	5	5	6,1
Компроміс	3	5	5	9	5	5	8	4	8	7	7	8	10	8	9	7	6,8
Уникання	7	7	6	6	7	9	7	8	8	5	5	8	8	8	6	5	6,9
Пристосування	3	8	12	9	1	7	5	9	6	8	3	7	6	6	9	8	6,7

Графік 4. Середні показники форм поведінки

Математична обробка тесту опису поведінки в конфлікті К. Томаса показала, що розподіл частоти за ознаками не суттєво відрізняється від середньостатистичного (табл. 11).

Таблиця 6. Математична обробка тесту опису поведінки в конфлікті К. Томаса

Показники форм поведінки	Емпірична частота (f)	Теоретична частота (f_T)	$f - f_T$	$(f - f_T)^2$	$\frac{(f - f_T)^2}{f_T}$
Суперництво	4	8,4	-4,4	19,36	2,3
Співпраця	5	8,4	-3,4	11,56	1,4
Компроміс	14	8,4	5,6	31,36	3,7
Уникання	7	8,4	-1,4	1,96	0,2
Пристосування	12	8,4	3,6	12,96	1,5
Суми	42	42	0	77,2	9,2

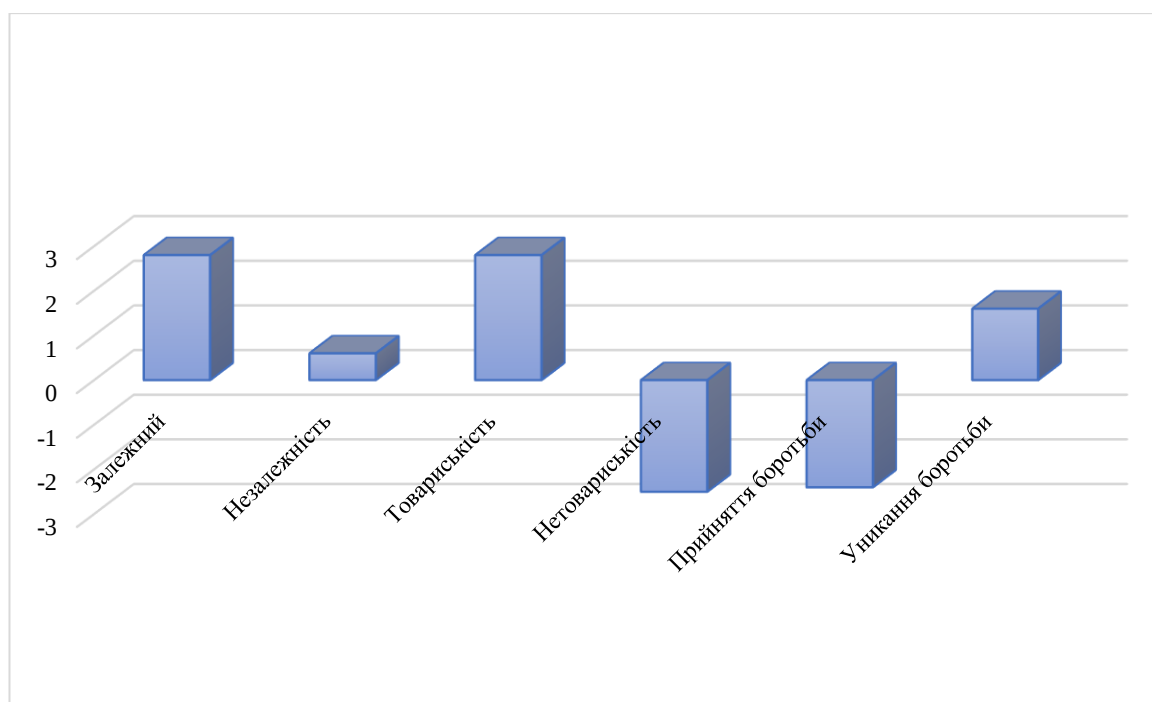
Використана методика Q-сортування показала, що більшість хлопців є товариськими, 7 (41%), а також в рівній пропорції залежних і незалежних від

групи, по 17% (5). 5% (1) уникають боротьби та 11% (2) приймають боротьбу. Середній показник «товариськість» 2,8 підтверджує це (табл. 7, графік 5).

Таблиця 7. Методика «Q-сортування» В. Стефансона

Показники форм поведінки	Респонденти (хлопці)																	Середній показник
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Залежний	7	5	0	-3	5	4	1	1	2	5	-6	5	7	9	-1	4	3	2,8
Незалежність	0	4	4	0	0	5	4	0	-3	-1	-4	2	-5	-1	-1	-3	9	0,6
Товариськість	6	6	2	-1	-1	4	4	2	1	7	-6	4	-1	4	6	7	3	2,8
Нетовариськість	-2	-2	-5	-5	2	-5	-5	6	-4	-3	-2	-3	-6	-3	-1	-4	-1	-2,5
Прийняття боротьби	-2	-6	2	-8	-3	2	-3	-2	-2	4	-2	-2	-8	-5	-3	-4	1	-2,4
Уникання боротьби	5	-2	0	2	0	-4	-2	8	6	4	1	4	2	-1	2	-1	3	1,6

Графік 5. Середні показники форм поведінки

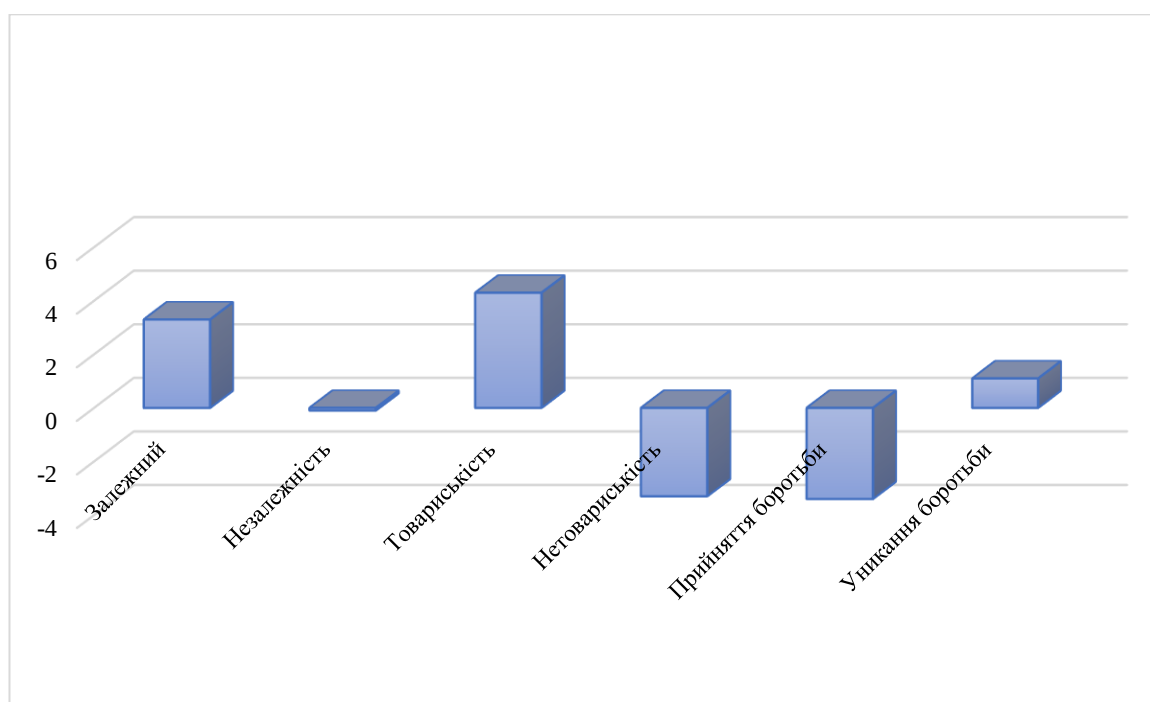

Дівчата також виявились товариськими, 43% (7) обрали саме цей варіант серед інших. Залежних 5 (31%), незалежних 3 (18%), прийняття боротьби 1 (6%), уникання боротьби 1 (6%). Середній показник товариськість 4,3 (табл. 8, графік 6).

Таблиця 8. Методика «Q-сортування» В. Стефансона

Показники форм поведінки	Респонденти (хлопці)																Середній показник
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Залежний	5	-1	0	3	2	5	8	-1	7	5	5	6	4	0	5	0	3,3
Незалежність	1	0	8	-1	-2	1	-5	3	-2	-9	3	7	-7	-1	3	-1	-0,1
Товариськість	4	1	-1	4	6	4	6	6	7	-2	8	6	3	4	8	4	4,3
Нетовариськість	-3	-1	5	-4	-3	-3	-2	-6	-1	-5	-3	-4	-4	-8	-3	-8	-3,3
Прийняття боротьби	-5	-1	0	-6	4	-5	-5	-5	-1	-2	-6	1	-4	-7	-6	-7	-3,4
Уникання боротьби	3	3	-1	0	0	3	4	1	4	2	0	-2	6	-3	0	-3	1,1

Графік 6. Середні показники форм поведінки

Математична обробка показала, що результати розподілу частоти за ознаками тесту Q-сортування суттєво відрізняються від середньостатистичних значень (табл. 9).

Таблиця 9. Тесту опису поведінки в конфлікті К. Томаса

Показники форм поведінки	Середній показник	
	Хлопці	Дівчата
Суперництво	4,6	2,8

Показники форм поведінки	Середній показник	
	Хлопці	Дівчата
Співпраця	5,6	6,1
Компроміс	6,6	6,8
6,9 Уникання	6,1	6,9
Пристосування	6,2	6,7

Повторний, формотворчий експеримент, після впровадження деяких елементів колекційної програми, показав незначні зміни в тесті К. Томаса, що свідчить про доцільність та необхідність використання тренінгових заходів для позитивного впливу на ситуацію (табл. 10).

Таблиця 10. Тесту опису поведінки в конфлікті К. Томаса (формуючий експеримент)

Показники форм поведінки	Середній показник	
	Хлопці	Дівчата
Суперництво	4,4	2,5
Співпраця	6,0	6,4
Компроміс	7,0	6,9
Уникання	6,1	6,9
Пристосування	6,2	6,7

Висновки за розділом 2

У другому розділі дипломної роботи було проведено емпіричне дослідження гендерних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях серед студентської молоді. Аналіз отриманих даних дозволив виявити характерні моделі поведінки юнаків і дівчат у конфліктах, що є важливим для розуміння особливостей їхньої міжособистісної взаємодії.

У ході дослідження використовувалися три основні методики: тест Томаса-Кілмена, методика діагностики особистісних відносин Лірі Т. та методика «Q-сортування» Стефансона В. Отримані результати засвідчили, що

стратегія поведінки в конфліктних ситуаціях значною мірою залежить від особистісних характеристик, рівня домінантності та схильності до кооперації.

Основні висновки дослідження:

1. Гендерні відмінності у виборі стратегій поведінки. Юнаки частіше використовують стратегію компромісу (41%), пристосування (29%) та співпраці (17%), тоді як дівчата надають перевагу компромісу (37%) та пристосуванню (31%). Це свідчить про прагнення обох груп до балансування власних інтересів із потребами інших.

2. Домінуючі особистісні характеристики. За результатами методики Т. Лірі, серед юнаків переважає авторитарний стиль поведінки (35%), тоді як у дівчат домінує альтруїстичний стиль (38%). Це підтверджує гіпотезу про те, що юнаки більше орієнтовані на лідерство та контроль, а дівчата схильні до підтримки та співпраці.

3. Рівень товарищескості та незалежності. Методика «Q-сортування» показала, що більшість юнаків та дівчат схильні до товарищескості (41% серед юнаків і 43% серед дівчат). Водночас серед юнаків більше незалежних (17%), ніж серед дівчат (18%), що може впливати на їхній стиль поведінки в конфліктах.

4. Вплив тренінгових заходів. Формуючий експеримент засвідчив, що впровадження певних корекційних програм сприяє незначним, але позитивним змінам у виборі стратегій поведінки, що вказує на необхідність використання тренінгів для розвитку навичок ефективної комунікації та розв'язання конфліктів.

5. Адаптивність стратегій поведінки. Аналіз конфліктних ситуацій показав, що універсальних стратегій не існує, і їх ефективність залежить від контексту. Гнучкість у виборі поведінки дозволяє студентам краще адаптуватися до соціального середовища та забезпечує успішну взаємодію з оточенням.

Загалом дослідження підтвердило наявність гендерних відмінностей у стратегіях поведінки в конфліктах, а також виявило важливість розвитку гнучкості та адаптивності в комунікативних стратегіях студентської молоді.

Отримані результати можуть бути використані для розробки програм із розвитку навичок ефективного управління конфліктами серед студентів.

ВИСНОВКИ

У рамках даної кваліфікаційної роботи було запропоновано новий підхід до вивчення впливу гендерних факторів на вибір стратегії поведінки особистості в конфліктних ситуаціях. Ключовим моментом є розгляд статевої ідентичності як складного, багатоаспектного феномену, що відіграє вирішальну роль у формуванні поведінки в конфлікті.

В основу дослідження покладено концепцію системного аналізу статевої ідентичності, що передбачає вивчення двох її рівнів: індивідуально-психологічного та соціально-психологічного. Такий комплексний підхід дозволив глибше зрозуміти механізми впливу статевої ідентичності на поведінку в конфлікті.

Результати дослідження показали, що соціально-психологічний рівень статевої ідентичності, на відміну від індивідуально-психологічного, сприяє зменшенню проявів стереотипної поведінки як в осіб з фемінним, так і з маскуліним типом ідентичності.

Було встановлено, що особистості з маскуліним і фемінним типами ідентичності схильні до поведінки, що відповідає гендерним стереотипам. Жорсткість поведінкових проявів робить ці типи ідентичності менш адаптивними порівняно з андрогінним типом. Андрогінія характеризується більшою гнучкістю та адаптивністю, що забезпечує адекватну поведінку в конфлікті та гармонійні відносини з оточенням. Недиференційований тип статевої ідентичності не визначає стійких стратегій поведінки в конфлікті та типів ставлення до оточення.

В ході дослідження було досягнуто поставленої мети, а саме з'ясовано гендерні особливості студентів у конфліктних ситуаціях.

Наукове припущення про те, що вибір стратегії поведінки в міжособистісному конфлікті зумовлений значною мірою типом статевої ідентичності особи студента підтвердилося.

Робоча гіпотеза про те, що збереження значущих персональних транзакцій спонукає особистість певного типу статеворольової ідентичності відмовлятися від типової для неї поведінки в конфлікті також підтвердилася.

В ході дослідження було виконано наступні завдання:

- проаналізували сучасну джерельну базу з визначеної проблематики;
- дали характеристику гендерним відмінностям студентської молоді;
- емпірично дослідили гендерні відмінності у поведінці студентів в конфліктній ситуації;
- проаналізували отримані в дослідженні результати;
- склали та впровадили психокорекційну програму;
- провели повторне дослідження, після корекційних заходів.

Зміни в симптомокомплексі маскулінності/фемінності в осіб з різними типами статеворольової ідентичності відбуваються при порушенні транзакцій різного ступеня значущості. Важливість збереження транзакцій стимулює відмову від стереотипної поведінки в конфліктних ситуаціях. При цьому, встановлено, що фемінність, порівняно з маскулінністю, виявляється більш стійким складником симптомокомплексу маскулінності/фемінності, тобто поведінка фемінних осіб характеризується більшою стабільністю. Маскулінна статеворольова ідентичність, своєю чергою, передбачає більшу адаптивність поведінкових реакцій.

З'ясовано, що в конфліктних ситуаціях, які не містять фактор соціальної атракції, поведінка індивіда визначається індивідуально-психологічним рівнем його статеворольової ідентичності, тоді як у випадках, коли опонент є значущою особою, – її соціальним рівнем.

Статеворольова ідентичність та гендерні стереотипи в юнацькому віці, що є детермінантами поведінки особистості в конфлікті, потребують корекції у напрямку зміщення від крайніх тенденцій до центру, тобто у напрямку андрогінної статеворольової ідентичності, що, своєю чергою, призводить до змін у виборі стратегій поведінки в конфлікті. Досягнення цієї мети можливе за допомогою спеціально розроблених процедур, спрямованих на гендерну

просвіту, самопізнання, усвідомлення та трансформацію власних гендерних стереотипів, формування андрогінного типу статевої ролі, а також на засвоєння конструктивних стилів вирішення конфліктних ситуацій.

Всупереч тому, що тренінгові програми не завжди забезпечують довготривалі результати, досвід свідомого управління конфліктними ситуаціями, практика відігравання різних ролей у конфлікті, розширення усвідомленого спектра стратегій поведінки в конфлікті, проте, надає індивіду принаймні більшу ймовірність усвідомленого вибору та впевненості у застосуванні певних стратегій, а також сприяє формуванню очікувань щодо більшої власної ефективності в конфліктних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богач О. В. Гендерні особливості вибору стратегій поведінки в конфліктах студентами. *Психологія: реальність і перспективи*: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету, 2015. Вип. 5. С. 22–29. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4590/1/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%83%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%B0%D1%85%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Бражко Н. В. Виникнення конфліктів у шкільному середовищі та методи їх вирішення. *Science and society: modern trends in a changing world*. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. MDPC Publishing, Vienna, Austria. 2024. С. 194–205. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/08/SCIENCE-AND-SOCIETY.-MODERN-TRENDS-IN-A-CHANGING-WORLD-5-7.08.24.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Вікова психологія : навч. посібник / за ред. В. Є. Ключко. URL: <http://medbib.in.ua/test-opisaniya-povedeniya-40002.html> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Гусак П. М., Мартинюк Т. А., Сидорук І. І. Профілактика вживання психоактивних речовин підлітками: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 484 с. URL: <https://core.ac.uk/reader/153585170> (дата звернення: 15.05.2025).
5. Завгородня Ю. В. Політична конфліктологія: навч.-метод. посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Одеса: Фенікс, 2023. 63

с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ca3f57f-232c-4636-b903-9b76e1647abf/content> (дата звернення: 15.05.2025).

6. Загальна психологія з практикумом: лабораторний практикум частина 2 з дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 053 Психологія / укладач Б.В. Барчі. Мукачево: МДУ, 2017. 51с. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/616/1/Barchi%20B.V.%20Zahal%27na%20psykholohiya%202.pdf> (дата звернення: 14.05.2025).

7. Заєць С. Особливості переживання тривожності дорослими в період війни. *Актуальні проблеми психічного здоров'я: Всеукраїнської студентської інтернет-конференції* (25 травня 2023 року). URL: http://eprints.zu.edu.ua/37816/1/_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202023.pdf#page=33 (дата звернення: 14.05.2025).

8. Звіт про науково-дослідну роботу «Проблеми трансформації ідентичності у процесах глобалізації та інформатизації суспільства» № 256-1 (заключний) / керівник НДР В. І. Штанько. Харків, 2013. 191 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/0a41ff12-860e-4bb8-b253-dc6509bb6bdc/content> (дата звернення: 15.05.2025).

9. Конфлікт в організації. *8ref.com – українські реферати*. URL: http://8ref.com/13/referat_138848.html (дата звернення: 14.05.2025).

10. Методика “Q-сортування” (В. Стефансон). *StudFiles*. URL: <https://studfiles.net/preview/5484659/> (дата звернення: 15.05.2025).

11. Мохорєва О. М. Текст лекції навчальної дисципліни «Гендерна психологія» вибіркових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 053 Психологія (практична психологія). Харків, 2023. 14 с. URL: <http://nm2.univd.edu.ua/download/129479> (дата звернення: 15.05.2025).

12. Орбан-Лембрик Л. Е. Активність особистості як форма вияву її індивідуальності і професіоналізму. *Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології*. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2002. Т. 1. С. 140–143.

13. Орлянський В. С. Конфліктологія. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 258 с.

14. Особливості ігрової діяльності сучасних дошкільнята. *4ua.co.ua*. URL: http://4ua.co.ua/psychology/rb3ad69a4c43b88521216c36_0.html (дата звернення: 14.05.2025).

15. Переваги гнучкості в управлінні конфліктом. *Stud*. URL: https://stud.com.ua/51701/menedzhment/perevagi_gnuchkosti_upravlinni_konflikto m (дата звернення: 15.05.2025).

16. Періг І. М. Психодіагностика. Методичний посібник для лабораторних робіт студентів денної та заочної форм навчання спеціальності «Психологія», «Практична психологія». Ч. II. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018. 94 с. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25108/5/ch_2.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

17. Проскурняк О. І. Психологічні засади розвитку та корекції комунікативної діяльності розумово відсталих підлітків : дис. ... д-ра : 19.00.08. Київ, 2014. 494 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/44264/Proskurniak_dis.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.05.2025).

18. Профілактична робота психолога в школі. Тест - опитувальник для оцінки міжособистісних відносин в колективі Тест на взаєморозуміння в групі. *Словари. Энциклопедии. История. Литература. Русский язык*. URL: <https://bolcheknig.ru/uk/reference/profilakticheskaya-rabota-psihologa-v-shkole-test-oprosnik-dlya-ocenki/> (дата звернення: 15.05.2025).

19. Сайко Х. Я. Суб'єктно-особистісна готовність корекційного педагога до виховання дітей з аутизмом : дис. ... канд. : 19.00.08. Київ, 2016. 265 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Saiko.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

20. Сергеева К. В. Профілактика агресивної поведінки підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації : дис. ... канд. : 13.00.05. Київ, 2016. 368 с. URL:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15146/1/Дисертація_Сергеєва%20К.В..pdf
(дата звернення: 15.05.2025).

21. Скрипник М. Дорослий у практичній андрагогії. *Післядипломна освіта в Україні*. 2016. №1. С. 38–45. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%A1%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%9F%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf
(дата звернення: 15.05.2025).

22. Словник гендерних термінів / укладач З. В. Шевченко. Черкаси: Чабаненко Ю., 2016. 336 с. URL: <https://a-z-gender.net/ua/wp-content/uploads/2018/05/Slovnyk-gendernyh-terminiv.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).

23. Смульсон М. Л. Тренинг «Конфликты и их разрешение»: учеб.-метод. пособие. Киев: Нфа-принт, 2004. 47 с.

24. Стили поведінки в конфліктних ситуаціях. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/25749/logika/stili_povedinki_konfliktnih_situatsiyah (дата звернення: 15.05.2025).

25. Сутність конфлікту та його структура. *Pidru4niki.* URL: https://pidru4niki.com/85348/psihologiya/sutnist_konfliktu_struktura (дата звернення: 15.05.2025).

26. Теоретичні підходи до дослідження конфлікту. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/49678/psihologiya/teoretichni_pidhodi_doslidzhennya_konfliktu (дата звернення: 15.05.2025).

27. Тест міжособистісних відносин Лірі. *ПСИХОЛОГІС – енциклопедія практичної психології*. URL: <http://psychologis.com.ua/1-174.htm> (дата звернення: 15.05.2025).

28. Тест міжособистісних відносин Лірі. *ПСИХОЛОГІС – енциклопедія практичної психології*. URL: <http://psychologis.com.ua/index-1529.htm> (дата звернення: 15.05.2025).

29. Тест міжособистісних відносин Лірі. *ПСИХОЛОГІС – енциклопедія практичної психології*. URL:

http://psychologis.com.ua/test_mezhlichnostnyh_otnosheniy_liri.htm#:~:text=Лефор жем,%20Р.,людей%20в%20самооцінці%20та%20взаимооцен%20%B (дата звернення: 15.05.2025).

30. Тітаренко І. І. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю : дис. ... канд. : 13.00.04. Київ, 2018. 350 с. URL: https://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2018/diser_TITARENKO_pas.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

31. Ткаченко А. В. Зміни стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях як маркер особистісних трансформацій. *Трансформаційні зміни особистості студентської молоді засобами професійної освіти*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Наукове видання. Миколаїв: ІЛІОН, 2018. С. 170–171. URL: <http://psp.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82-%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C.pdf> дата звернення: 15.05.2025).

32. Чуйко Г. В., Труфен Ю. В. Гендерні й особистісні детермінанти поведінки в конфліктній ситуації. URL: http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2014/Psihologia/7_180712.doc.htm (дата звернення: 15.05.2025).

33. Щербан Т. Д., Шош Д. Б. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в учнівському середовищі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету* : журн. наук. пр. / Редкол. : Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачево: МДУ, 2015. № 18 (13). С. 74–80. URL: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/visn/n18.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).